

Knut Greve

«En oljedråpe på vannet»

Av Morten Bing

«Han var som en diamant med mange fasetter. Hans intelligens, hans vidd, hans uendelig levende måte å være, alt sammen var enkelte trekk i det forunderlige sammensatte som var Knut Greve [...] Han spilte på mange strenger og han var mange individer på en gang.» Ferdinand Aars i Aftenposten 16.9.1953

Hvordan kan det ha seg at en mann som var en sentral skikkelse i kulturlivet i Norge i 20 år – fra 1930 til 1953, ble så fort glemt – forsvant inn i historiens mørke? Knut Greve var en velkjent og allestedsnærværende debattant og flittig skribent, – og hadde et stort nettverk. Han var en tydelig stemme i sin samtid, en viktig aktør i brukskunstbevegelsen, og med et bredt engasjement på mange områder i samfunnet, men han har endt som en fotnote i kunsthistorien. Dette er et forsøk på å tegne et bilde av denne uvanlige mannen.

«En helt igjennom åndssmidig mann»

På styremøte på Norsk Folkemuseum 18. desember 1929 ble det besluttet å søke Oslo kommune om støtte til å opprette en lektorstilling ved museet. I søknaden til kommunen ble behovet begrunnet med at «forholdet mellom museene – særlig de kulturhistoriske – og publikum har i mange år vært et brennende spørsmål. Museenes populære oppgave har ikke vært tilfredsstillende løst».¹

Direktør Hans Aall tenkte i første rekke på «våre skolebarn og ungdommer som er mottagelige, og som her kan få kunnskaper og grunnleggende interesser for livet.» Det ble videre pekt på at flere museer i utlandet hadde opprettet pedagogiske stillinger.² Lektoren skulle ha til oppgave å ha kontakt med historielærerne i skolene og utvikle undervisningsopplegg som var tilpasset klassetrinnene. Han skulle selv ha undervisning for skolene og også tilrettelegge kurs for kunstnere, håndverkere, tegnelærere o.l. Videre skulle han holde instruksjonskurs for turistførere. Til stillingen ønsket Aall en mann med «medfødte pedagogiske evner [...] en helt igjennom åndssmidig mann».³

Oslo Kommune bevilget pengene – kr. 5 000 – og stillingen ble utlyst. Av 14 søkere ble tre innkalt til «audition» – en omvisning i Setesdalstunet for henholdsvis en klasse fra folkeskolen og en fra gymnaset, samt en omvisning i renessanserommet i Bysamlingen for en voksen gruppe. Under omvisningene var ansettelseskomiteen – styrets formann, professor Jacob S. Worm-Müller, skoleinspektør Ribsskog og konservator Gisle Midttun tilstede for å

¹ Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1929-30

² Ernst Klein var nettopp, i 1929, ansatt ved Nordiska museet som Nordens første museumspedagog.

³ Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1929-30.

vurdere søkernes pedagogiske evner. Valget falt på den unge mag.art. Knut Greve, som tiltrådte 1. januar 1931.⁴

Knut Greve, var sønn av tekstilkunstneren Ulrikke Greve (1868-1951) og født i København i 1904. Allerede året etter flyttet Ulrikke og sønnen til Kristiania – til St. Olavs gate 35 på Meyerløkka hvor Knut bodde i sine første år.⁵

Det er ikke tvil om at den unge Knut allerede i tenårene havnet på venstresiden i politikken. I 1921 var han, som gymnasiast, med å stifte «Studerende ungdoms kommunistlag»⁶ og et halvt år senere «Ullevaal⁷ og Taasen kommunistlag».⁸ – Senere i sine studentdager skal han ha stått for for et uortodoks sosialistisk syn, «i skarp og kampglad opposisjon» til Mot Dag.⁹

I 1922 avla Knut Greve eksamen artium på latinlinjen, I 1929 tok han – bare 25 år gammel – magistergraden i historie på avhandlingen «Bergverksdriften i Norge før 1621» med kunst historie og arkeologi som støttefag (eller var det kunsthistorie med historie som støttefag? Her er opplysningene motstridende). Han hadde også studier i Roma og Tyskland bak seg, og hadde nådd å skaffe seg museumspraksis fra Kunstindustrimuseet i Oslo og journalistisk erfaring fra avisen Tidens Tegn. – Og i søknaden til stillingen på Folkemuseet kunne han oppgi museumsdirektørene Thor Kielland og Jens Thiis, Oslo Katedralskoles tidligere rektor Anton Ræder og historikeren Sverre Steen som referanser.¹⁰

I forbindelse med ansettelsen på museet ble Greve intervju av Arbeiderbladet og sa at han gikk til arbeidet med lyst: «Ja, for småunger er nu de søteste som finnes.» Han fortalte om ungeflokken han hadde prøveomvisningen for: «... så skarpe og rappe som de var! Ikke en ting unngikk dem, de så alt med en gang. Det er hare 12-åringene som er virkelig begavet, siden blir menneskene bare dummere og dummere.»¹¹

Noe av det første Greve gjorde var å skrive et hefte til bruk for skolelærere, «Fire historietimer for folkeskolen». Her ønsker han å sette museets samlinger i sammenheng med den alminnelige historieundervisningen. – «Det er jo ikke nok bare å se etikettene på de ting som er utstilles, da ser man bare de enkelte ting og føler dem ikke sammen til en helhet.» Målet var at kulturhistorien skulle få en bred plass i undervisningen og i barnas bevissthet. Hftet ble trykt i 1000 eksemplarer og utdelt gratis til folkeskolene i Oslo.

Det var meningen at elevene skulle besøke museet fire ganger, to ganger i 6. og to ganger i 7. klasse. På høsten i 6. klasse skulle de lære om middelalderen, med omvisning bl.a. i

⁴ *Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1930-31, Aftenposten 24.11.1930: «En pussig pedagogkonkurranse på Bygdø».*

⁵ Adressebok for Kristiania 1907.

⁶ *Social-Demokraten*. 8.12.1921

⁷ I følge Adressebok for Aker 1922 bodde Ulrikke og Knut nå i John Collets allé 68 i Ullevål Haveby.

⁸ *Social-Demokraten*. 15.6.1922

⁹ Chr. A. R. Christensen i *VG* 16.9.1953

¹⁰ Sakspapir, ansettelse av museumslektor. Norsk Folkemuseums arkiv.

¹¹ *Arbeiderbladet* 13.12.1930. «Den nye lektor på Folkemuseet» (Intervju med Knut Greve).

Åmlostua, Raulandsstua og Årheimstua, ved Rolstadloftet og i Stavkirken, samt i Ridehuset. Når de kom tilbake på våren var tema «Byutvikling inntil den franske revolusjon» og nå sto Grøslustua, Tollbugata 14, Kanten 3, Finansdepartementet og Bysamlingen på programmet. Når 7. klassingene kom på høsten tok en for seg «Utviklingen på landet inntil 1800-årene» med besøk i Kjellebergstua, Hovestua, Hålistua, Smestad- og Løkenstua og i Østerdal, Telemark- og Hallingdalstunet, samt utstillingen av folkekunst i Ridehuset. Opplegget ble avsluttet for 7. klassingene om våren med «Tiden etter 1800»: Barthegården, Hans Nilsen Hauges fengsel, Stiklestadlånen Thaulowmuseet og 2. etasje i Bysamlingen. Dette opplegget la grunnlaget for museets tilbud til skolene.

Greve ble bare i stillingen som museumslektor i tre år, men nådde mye i løpet av den korte tiden. Han holdt foredrag i skolekringkastingen, og foredrag for studiesirkler og arbeiderungdomslag. Bare det første året hadde han hadde kurs for 205 lærere og omvisning for 2 804 elever. Han utviklet et tilbud til ungdomslag som fikk omvisning på museet ved lektoren, kaffe og niste på restauranten og dans etterpå på Festplassen.¹²

Greve var riktig fornøyd med sitt første år som museumspedagog: «Uten noen slags selvovervurdering tror lektoren å kunne fastslå, at det første år har vist at museets undervisningsavdeling kan få stor betydning både når det gjelder å levendegjøre samlingene for de enkelte besøkende og tilrettelegge dem for den pedagogiske utnyttelse i skolene.»¹³ Greve, som «på meget fortjenestefull måte hadde forestått undervisningen i de første 3 år», sluttet i stillingen som lektor våren 1934.¹⁴

Østkantutstillingen

Samme år som han begynte i stillingen sin på Folkemuseet, ble Greve formann for Østkantutstillingen. Østkantutstillingen var en forening/institusjon som hadde sin begynnelse i 1923, og hadde arrangert to utstillinger i Det Deichmanske Biblioteks filial på Schous plass på nedre Grünerløkka, før den i 1926 ble organisert som en forening. Initiativtaker var boliginspektør Nanna Broch, og Knut Greves mor, Ulrikke, var fra starten en viktig støttespiller. Fra 1928 holdt utstillingen til i et lite hus ved Ankerbrua. Østkantutstillingens medlemmer omfattet brukskunstnere, arkitekter, skolefolk og sentrale folk fra arbeiderbevegelsen. Utstillingene som ble vist var først og fremst myntet på Oslos østkantbefolkning, og omfattet boligutstillinger, utstillinger av brukskunst, maleriutstillinger og utstillinger om hygiene, tuberkulose, drukkenskap o.a. Knut Greve representerte et radikalt element ved Østkantutstillingen, men han var samtidig en eksponent for en borgerlig kulturell kompetanse. (Et av hans foredrag på en av utstillingens «mandagskveller» hadde tittelen «Hvorfor er arbeiderklassen så konservativ».)¹⁵

Det var Østkantutstillingen som i 1930 utga Greves første bok *Små hjem og deres innredning*. Boka var et resultat av diskusjonene på Østkantutstillingens «mandagskveller» og var ment som en hjelp og en innledning til diskusjon om innredning av små, moderne byhjem – et

¹² Knut Greves håndskrevne kladd til Årsrapport til kommunen, 1931. Norsk Folkemuseums arkiv.

¹³ Ibid.

¹⁴ *Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1933-34*

¹⁵ Om Østkantutstillingen og Greves virke der, se Bing 2001.

friskt utspill fra en ung mann som ikke ennå hadde flyttet hjemmefra, men fortsatt bodde sammen med moren i Ullevål Haveby.

Greve innledet boka med et kapittel om møblenes historie. Her ønsket han, som han skriver, «å komme bort fra den almindelige kunsthistoriske betraktningssmåte og istedet se hjemmenes utvikling fra et sosialt, kulturhistorisk synspunkt». Han prøver å kombinere en stilhistorisk framstilling med et klasseperspektiv – stilhistorien ble en avspeiling av endringer i maktforholdene i samfunnet. Overgangen fra rokokko til empire var et uttrykk for adelens detronisering og borgerskapets framvekst. Men dette borgerskapet ble, etter Greves mening, sprengt i stykker av den industrielle revolusjon. Historismen eller «stilforvirringen» ble et resultat av forvirrede samfunnsforhold i rask endring.¹⁶

Skribent og debattant

I perioden 1931-34, mens han fortsatt var lektor ved Folkemuseet, var Greve også redaktør for tidsskriftet *Brukskunst*. Våren 1934, da han sluttet på museet, ble han ansatt som sekretær for *Foreningen Brukskunst*, som nå holdt til i Kunstnernes Hus i Wergelandsveien. Greve hadde denne stilling i ti år.¹⁷ På slutten av året gikk tidsskriftet *Brukskunst* inn i tidsskriftet *Vi selv og våre hjem* hvor Greve gikk inn i redaksjonskomiteen og skulle orientere leserne om moderne brukskunst.¹⁸ Hjemmeinnredning og brukskunst skulle bli Knut Greves sentrale arbeidsområde, selv om han, ifølge Henrik Groth¹⁹, engasjerte seg i alt fra folkekunst og kvinnesak²⁰ til studentidrett og prispolitikk.

Noe av det første han fikk å gjøre i sin nye stilling var å være med å arrangere utstillingen «Våre hjem» i den nyoppførte Odd Fellow-gården i Stortingsgata. Formålet med utstillingen var å gi en oversikt over hva som fantes i butikker i byen av moderne gjenstander til innredning av et hjem. Dette hadde riktignok Greve inntrykk av at i en viss grad skadet utstillingen i publikums øyne, for «en ting er hvad folk kjøper i en butikk, noe annet hvad de vil se på en utstilling. Der vil de gjerne møte dristige eksperimenter, nye impulser; ikke det de daglig finner hos sig selv og hos sin omgang».²¹

Utstillingen omfattet 40 interiører (!) og om arbeidet med monteringen sier Greve til Arbeiderbladet at «det er som å gifte seg firti ganger. En kunde bli inkarnert peppersvenn av det, slikt mas er det, men det er morsomt også – især skal det bli morsomt ferdig».²²

¹⁶ Greve 1930.

¹⁷ For detaljer om Greves virke i brukskunstbevegelsen se Hylbak, Marianne 2007: *Foreningen Brukskunst 1930-1946. Folkeopplysning og agitasjon for god smak og moderne stil*. Hovedoppgave i kunsthistorie, UiO.

¹⁸ *Aftenposten* 31.12.1934.

¹⁹ Groth 1953

²⁰ I 1936 var Greve blant de mange som skrev under på Norsk Kvinnesaksforenings opprop om anerkjennelse av kvinner ubetingete rett til lønnsarbeid og lik lønn for likt arbeid. *Aftenposten* 4.5.1936.

²¹ Greve 1934

²² *Arbeiderbladet* 7.3.1934.

Året etter– 1935 – var et travelt år for Brukskunsts sekretær. I april åpnet en utstilling av norsk blåtøy. I den forbindelse får vi en beskrivelse av Greve som: «spaserte omkring [...] iført dress av ubleket lerret – et eksempel til etterfølgelse for andre herrer når varmen setter inn – og han tok seg veldig godt ut». ²³ I september ble det utstilt møbler tegnet av arkitekt Knut Knutsen, Greve var Arbeiderbladets «elskverdige cicerone» i utstillingen ²⁴, i november følger nok en møbelutstilling – det er oppgangstider «både økonomisk og brukskunstnerisk», hevder Greve. ²⁵ Året avsluttes med en juleutstilling hvor Greve selv har klistret julestjerner av norsk blåtøy i taket og hengt opp kristtorn. ²⁶

I 1937 var Greve på Verdensutstillingen i Paris, både som sekretær for den norske hovedkomiteen og som korrespondent for *Vi selv og våre hjem*. ²⁷ – Og Greve er begeistret: «Utstillingen er åpen for alt som er virkelig moderne, for alt som bygger på vår egen tid og helst for det som kanskje ennu ikke har fått en endelig form, men peker frem mot kommende muligheter.» ²⁸

Året etter var Knut Greves ungarstilværelse over. Han giftet seg med kunsthistorikeren Eli Ingebretsen (1896-1949), som var konservator på Nasjonalgalleriet, kvinnesaks kvinne og radikal venstrepolitiker. ²⁹ Han flyttet fra moren som nå bodde i Wergelandsveien 5, og sammen med Eli til den funksjonalistiske lamellblokken i Kirkeveien 102. ³⁰

I 1940 ble Knut Greve ansatt som direktør i det nyopprettete «Møbelbranchens fellestråd» som skulle ha til oppgave å møte de vanskelighetene «som den kritiske tid» kunne skape for møbelbransjen. ³¹

Til tross for sin sentrale rolle i arbeidet for brukskunst og boligsak og sin omfattende aktivitet som foredragsholder og samfunnsdebattant, besto Greves skriftlige produksjon, utover *Små hjem* og en bok til om hjeminnredning, først og fremst av mindre tidsskriftartikler. Hans mest betydningsfulle skriftlige arbeid finner vi derfor ikke i egne bøker, men i verket *Norsk kulturhistorie* (1938-43), redigert av Anders Bugge og Sverre Steen, hvor han også var billedredaktør. Her bidro han med noen viktige og omfattende kapitler av sosialhistorisk

²³ *Arbeiderbladet* 27.4.1935

²⁴ *Arbeiderbladet* 13.9.1935

²⁵ *Arbeiderbladet* 9.11.1935

²⁶ *Arbeiderbladet* 4.12.1935

²⁷ *Aftenposten* 12.1.1937

²⁸ *Vi selv og våre hjem* 1937:1.

²⁹ *Arbeiderbladet* 2.9.1949.

³⁰ Adressebok for Oslo.

³¹ *Aftenposten* 20.5.1940.

karakter: «Vaterland»³², «Arbeiderne og den nye industri»³³, «Fra borgerskap til middelstand» og «Arbeiderne idag»³⁴.

Framstillingen i disse kapitlene er ikke bare kulturhistorisk beskrivende. Greve tillater seg friske karakteristikk, ikke minst av middelklassen: «Typisk for middelklassen er at den ennå ikke har noe dannelsesideal, men bare et forbruksideal.»³⁵ Men ikke minst er dette en interessant analyse av endringen fra standsamfunn til klassesamfunn, om hvordan det gamle standssamfunnet var et tilbakelagt stadium, mellomkrigstiden var den nye middelklassens forskjeller epoke: Embets-, handels- og håndverkerstanden var erstattet av en stor middelklasse hvor i mindre grad lå i standsbundne idealer og verdier, men i økonomisk evne til et riktig forbruk.³⁶ Men Greve mente at arbeiderklassen skilte seg ut, med «fellesfølelsen», og ved at «de lever, de bor, spiser og klær sig på sin egen måte».³⁷ Med dette pekte Greve på dagliglivets materielle kultur som en viktig faktor som karakteriserer og adskiller klassene. Hadde Greve publisert inneholder i disse kapitlene i eget verk om endringer i klassesamfunnet fra et kulturhistorisk perspektiv, hadde han trolig blitt husket som mer enn forfatter av to små bøker om hjeminnredning.

I 1943 skrev Greve kapitlet «Kultur og tradisjon i norsk brukskunst», i boka *Bygg og bo. Boken om det moderne hjemmet*. Samme år utga han så sin andre bok om hjemmeinnredning, *Et hjem blir til*. Greve var nå langt mindre dogmatisk enn han hadde vært 13 år tidligere. I *Små hjem* skrev han i innledningen at «Nogen absolutte regler for innredning av hjem er det selvsagt umulig å komme med, men på dette området som på alle andre, er det noget som er riktig og noget som er galt.»³⁸ I forordet til *Et hjem blir til* skriver han derimot «De meninger som forfatteren gjør gjeldende, er selvsagt ikke annet enn hans personlige opfatning.»³⁹

I *Vi selv og våre hjems* julenummer i 1942 markerte Greve seg på en måte Kulturdepartementet mislikte. Tidsskriftet hadde lenge vært til stor irritasjon for maktøverne og nå randt det over for dem. Greves nyttårsartikkel ble avsluttet med følgende ord: «Vi lar oss ikke knekke! Og som en budstikke går til hver god nordmann: 'Godt nytt år og takk for det gamle'». Konsekvensen uteble ikke i januar 1943 ble *Vi selv og våre hjem* stoppet på grunn av den «illojale og tendensiøse artikkel».⁴⁰

Men Greve ga seg ikke. I *Bonytts* julenummer året etter skrev han artikkelen «Hjemme er hver mann herre» hvor han diskuterer forholdet mellom folkekunst og brukskunst – som Greve mente var et byfenomen – og muligheten for å utvikle en brukskunst med nasjonal

32 Bind III

33 Bind IV

34 Begge Bind V

35 Bind V, s. 97

36 Ibid. 82- 83

37 Ibid.: 240

38 Greve 1930

39 Greve 1943a

40 Kildal 1945.

karakter. Samtidig synes han ordet *nasjonal* er problematisk: «Fordi ordet 'nasjonal' gjennom vår politiske historie er kommet i vanry. Det blir brukt som våpen i en uverdigg og demagogisk kamp. Og med hele demagogiets ublufedighet.»

Skribentvirksomheten ble det inn til videre slutt på 6. juni 1944 da han ble arrestert på Kongsvinger for å hjelpe flyktninger, og sendt til Grini.⁴¹ Men på Grini lagde han en egen avis som het – «Tvertimot».⁴²

.I 1946 ble han valgt til formann i Oslo-avdelingen av den nyetablerte «Landsforeningen Norsk brukskunst», og fra 1948 var han president i Landsforeningen.⁴³

I 1948 skrev Greve et par jubileumsberetninger, den ene for Oslo snekkermesterlaug. Dette er det vi vil kalle oppdragsforskning – noe skal en jo leve av, men Greve viser betydningen av et slikt arbeid, selv om snekkermesterlaugets støvete pakker med arkivalia ikke så særlig innbydende ut – «Ved første øyekast virker det som om støvet har trengt gjennom innpakkingspapiret og prege selve innholdet.» Men fram av sidene vokser bildet av mennesker og deres arbeid og «hverken dette arbeid eller disse menn bør glemmes.»⁴⁴

På slutten av 1940-tallet må livet ha blitt tyngre for Knut Greve. I løpet av to år mistet han sine nærmeste. I 1949 døde Eli Greve og to år senere gikk også moren hans, Ulrikke Greve, bort. Greve var likevel aktiv i disse årene, som debattant, skribent, foredragsholder og radiokåsør.⁴⁵ I jubileumsåret 1950 var han medlem av Oslo kommunes utstillingskomite⁴⁶, sentral i produksjonen av kommunens historiske utstilling i Frogner hovedgård (Bymuseet)⁴⁷ og, sammen med Reidar Kjellberg, rådgiver for handelsstandens jubileumspynting.⁴⁸

Våren 1953 ble Knut Greve ansatt som medredaktør i *Verdens Gang*, men han skulle ikke engang komme til å virke i denne stillingen i så mye som et år. 16. september 1953 kunne *Aftenposten* melde at Knut Greve dagen før var funnet død på Svenør fyr utenfor Larvik. Greve hadde vært på landstedet sitt på Sørlandet og hadde vært på vei til Oslo i motorbåt. Lensmannen i Stavern var underrettet fra fyret om at det var funnet en herreløs båt og at man fryktet en drukningsulykke. Da lensmannen kom ut til fyret, ble den omkomne funnet. Greve hadde fortøyd båten i en vik og må ha holdt på å fjerne noe som hadde satt seg fast i propellen. Han hadde en lommelykt i hånden, men hva som så egentlig hadde skjedd er det ingen som vet.

⁴¹ Giertsen, Børre R. (red.): 1946

⁴² *Arbeiderbladet*: 11.9.1948: «Den ene mot de mange».

⁴³ *Verdens Gang* 24.06.1948.

⁴⁴ Greve 1948.

⁴⁵ I 1950 hold han en serie kåserier i radioen med tittelen «Hus og heim. Stil og samfund».

⁴⁶ *Aftenposten* 15.5.1950.

⁴⁷ *Verdens Gang* 29.07.1950.

⁴⁸ *Aftenposten* 15.04.1950.

«Funksjonalismen karske luft»

Greve tilhørte en generasjon som ble voksen i en etterkrigstid – i en tid hvor ungdommen, slik Greve selv uttrykte det, avviste enhver romantisk bekjennelse til følelser og stemninger, og «foraktet det ungdommelige, det romantiske, fordi det var bløtt og sårbart.» For Greves generasjon var det «... som et rensende bad å komme ut i funksjonalismen karske luft. Her var ordene ennå så nye at de ikke var blitt slitt i kantene. Her tenkte man i sunne begreper som ingen kunde jukse med, i stål og betong, i solorientering og drennrør.»⁴⁹

Knut Greve ble funksjonalist og – ifølge Odd Brochmann – det nærmest den funksjonalistiske bevegelsen i Norge kom en sjefsideoolog.⁵⁰ Han vente seg mot romantikk, mot håndverk og antikviteter, og priser maskinene:

«I tusen tekniske frembringelser merket man en ny skjønnhet. En skjønnhet som ikke var skapt av arkitekter, ikke blitt til under medvirkning av faglærte esteter, en skjønnhet som var ett med gjenstandens teknikk og bare var der fordi den grunnleggende tanke var funksjonen.» Denne tekniske skjønnhet var, etter Greves mening, ikke skapt av noen «retning», den var en «konsekvens av at maskinene fikk arbeide følgeriktig uten innblanding av skjønnånder.»⁵¹

Greve skilte klart mellom funksjonalisme og *funkis*: «Intet er mer sørgelig mishandlet enn begrepet funksjonalisme. Som et heslig vrengebilde går ordet 'funkis' omkring og skjærer ansikt hver gang dens respektable opphav blir nevnt. Funksjonalisme som krever omtanke og forståelse har gått hus forbi, mens funkis bolttrer seg sammen med sine lekebrødre Dårlig Smak og Fillefornemhet ...»⁵²

Senere kom Greve til den oppfatning at det spartanske i funksjonalismen måtte avskalles før den for alvor ble fruktbar. «Den nøkterne realisme bygger alltid på et underskudd av følelser. De såkalte 'virkelighetsnære' mennesker kan ofte tilsynelatende ha rett i sin forenkling av problemene, men det underlige er at normale mennesker, mennesker med sinn, med følelser og stemninger, alltid i lengden føler seg utpinte og fattige i samvær med dem», skriver han i 1943. Greve understrekte likevel at når funksjonalismen seiret så fort, var det ikke bare på grunn av forkjempernes kampvilje, men fordi den møtte en trang i publikum.⁵³

«En oljedråpe på vannet»

Norges første museumspedagog synes å ha vært idérik, velorientert og radikal, men også opposisjonell og uforsiktig. Da han begynte i stillingen som lektor på Norsk Folkemuseum var han ung og idealistisk. 20 år senere var han nok fortsatt idealist, om enn noe desillusjonert. Politisk beveget han seg i løpet av livet vekk fra sin ungdoms sosialisme – til å bli en slags elitistisk demokrat. Han var først og fremst opptatt av individets frihet til å tenke selv og ønsket ikke å bli satt i bås. «Greves plass er ifølge hans natur i opposisjon», skriver

⁴⁹ Greve 1943a

⁵⁰ Brochmann 1987.

⁵¹ Greve 1932.

⁵² Greve 1935.

⁵³ Greve 1943.

Arve Moen i et svært positivt portrett i *Arbeiderbladet* i 1948. – «... han syns at det er hans hellige, demokratiske rett å hevde en selvstendig mening.»⁵⁴

For Greve ble det en konflikt mellom den intellektuelles eksistensberettigelse – den uavhengige analyse og den nådeløs kritikk av maktmisbruk – og lojaliteten til arbeiderbevegelsen. Han skriver i en kronikk i *Verdens Gang* 1947:

«Han vet enhver kritikk av det sosialistiske samfunnspartiet vil bli utnyttet av det parti han mer enn noe annet betrakter som sin naturlige motstander, og han vet også at en slik kritikk øyeblikkelig vil føre til at han av 'radikale' som han i alt vesentlig sympatiserer med, vil bli stemplet som reaksjonær og dermed stilt utenfor den krets han vet han tilhører.»⁵⁵

I 1947, var han likevel blant en rekke «åndsarbeidere» – deriblant Reidar Kjellberg – som undertegnet opprop mot handelsavtale med Francos Spania: «Ja, om vi nå bøyer av for den fascistiske trussel, så blir i virkeligheten hele vårt oppgjør med landssvikeren en meningsløshet.»⁵⁶

Knut Greve kunne vært formann i «De annerledes-tenkendes forening», skrev *Bonytts* redaktør Arne Remlov om han ved hans død: «Hvis han fant at enigheten i vennekretsen eller en forsamling ble for stor, tok han gjerne et standpunkt stikk i strid med det man ventet.»⁵⁷

Greve var en kontroversiell og, for mange, en provoserende skribent. 31. desember 1949 skrev han en artikkelen i *Verdens Gang* – «Strømninger i åndslivet» – hvor han kritiserer Arbeiderpartiets for bevisst å være mot enhver form for intellektualisme. Noe han mente «... skulle bli til ubotelig skade for hele vår politiske kultur». Artikkelen førte til et harmdirrende motinnlegg i *Arbeiderbladet* (av Harry Harm) – «Jeg kan ikke erindre noensinne å ha lest en mer bunnfalsk vurdering av arbeiderbevegelsen ...».⁵⁸

Året etter ble Greve til og med anmeldt for injurier.⁵⁹ I en artikkel i «Møbelsnekkeren» hadde han anklaget Prisdirektoratet for kameratskapskorupsjon ved behandling av en søknad fra Norges Kooperative Landsforening om å selge møbler. Greve skrev at Prisdirektoratet «logrer vennlig med halen når NKL sier 'sitt pent'». Dette ble for sterkt for Prisdirektoratet som anmeldt Greve. Etter først å ha blitt frifunnet i Oslo Byrett, endte det med at Høyesterett ble dømt Greve. Beskyldningen ble mortifisert og Greve måtte betale saksomkostninger.⁶⁰

Vennen, forlagsdirektør Henrik Groth, skriver at Knut Greve var en «forfinet intellektuell» som ikke likte intellektuelle, en som «elsket det edelmodige, det fornuftstridige, det

⁵⁴ *Arbeiderbladet*: 11.9.1948: «Den ene mot de mange».

⁵⁵ Greve 1947

⁵⁶ *Arbeiderbladet* 20.3.1947

⁵⁷ Remlov 1953

⁵⁸ *Arbeiderbladet* 17.01.1950

⁵⁹ Dette var ikke første gang Greve ble anmeldt for injurier. I et innlegg i *Verdens Gang* 5.10.1946 om det da nyopprettede Falken forlag, anklaget han to av de involvert for økonomisk landssvik, noe han senere (29.3.1950) måtte trekke tilbake.

⁶⁰ *Arbeiderbladet* 23.03.1951 og *Aftenposten* 15.01.1952.

menneskelige absurde, hjertets og ofrets mirakler og sjarmen ved alt som er upraktisk og uhensiktsmessig», men han var også en knusktørr rasjonalist. Han beskriver Greve som «vår tids Hamlet-sinn: den av paradiset utdrevne, mennesket som vet at alle verdier finnes på den andre siden av det intellektuelle syndefall — og som ikke kan unnsnippe sitt eget utålmodige intellekt.»⁶¹

I 1947 beskrev Knut Greve seg selv som «en oljedråpe på vannet; stadig spredning, manglende konsentrasjon», og oppsummerer sitt livssyn med følgende ord: «Viten og bare viten er sivilisasjonens mål og redning. Uvilje mot alle trossamfunn – ikke minst politisk.»⁶²

For mellomkrigstidens unge radikale intellektuelle synes etterkrigstiden å gi to muligheter. Enten å følge Arbeiderpartiet inn i maktens korridorer, som byråkrater eller gjenreisningsarkitekter, eller å fortsatt være kritiske og opposisjonelle og bli tatt til inntakt for den borgerlige høyresiden de i utgangspunktet hadde kjempet imot. For Knut Greve, med sin frihetstrang, sin individualisme og mistro til maktmennesker, ble svaret å forbli i opposisjon, selv om det var hans tidligere meningsfeller som nå styrte landet.

*

Denne artikkelen er springende og fragmentarisk – og gir trolig derfor et sannferdig bilde av Knut Greve.

⁶¹ Groth 1953

⁶² *Studentene fra 1922.*

Kilder og litteratur

Dokumenter i Norsk Folkemuseums arkiv.

Adressebøker for Aker, Kristiania og Oslo.

Aftenposten 24.11.1930, 6.3.1934, 31.12.1934, 04.05.1936, 13.01.1937, 20.5.1940, 5.2.1946, 22.6.1948, 15.4.1950, 15.5.1950 og 16.9.1953.

Arbeiderbladet 13.12.1930. «Den nye lektor på Folkemuseet» (Intervju med Knut Greve.).

Arbeiderbladet 7.3.1934: «'Våre hjem' i ODD FELLIW-bygningen.»

Arbeiderbladet 20.3.1947: «Spania og det norske folk».

Arbeiderbladet: 11.9.1948: «Den ene mot de mange».

Arbeiderbladet 17.1.1950: «Enhalvsekel-vurdering som ikke holder mål

Bing, Morten 2001. *Østkanthjemmene og Østkantutstillingen boskikk og boligidealer i mellomkrigstidens Oslo*. Norsk Folkemuseum.

Brochmann, Odd 1987: *Rent bord. En historie om funksjonalismen og funksjonalistene i Norge*. Utgitt av Arkitektnytt. Oslo

Christensen, Chr. A. R. 1953: «Redaktør Knut Greve ». *VG* 16.9.1953.

Giertsen, Børre R., red. 1946.. *Norsk fangeleksikon. Grinifangene*. Oslo: Cappelen

Greve, Knut 1930: *Små hjem og deres innredning*. Utgitt av Østkantutstillingen. Oslo.

Greve, Knut 1931: *Fire historietimer for folkeskolen*. Norsk Folkemuseum.

Greve, Knut 1932: «Funksjonalisme og funkis.» *Brukskunst* 1932-5.

Greve, Knut 1934: «Utstillingen 'Våre Hjem'». *Brukskunst* 1934-4.

Greve, Knut (Kåge) 1935: «Fra båt til hytte». *Vi selv og våre hjem* 1935:6

Greve, Knut 1937: Til Paris. *Vi selv og våre hjem*. 1937:1.

Greve, Knut 1943a: *Et hjem blir til*. F. Bruns Bokhandels Forlag. Trondheim

Greve, Knut 1943b: «Kultur og tradisjon i norsk brukskunst.» I Amundsen & Bøgh: *Bygg og bo. Boken om det moderne hjemmet*. Sundt & co. Bergen.

Greve, Knut 1943c: «Hjemme er hver mann herre». *Bonytts julenummer*.

Greve, Knut 1947: «De intellektuelles dilemma: – lojalitet.» *Verdens Gang* 18.1.1947.

Groth, Henrik 1953: «Hamlets død». *VG* 22.9.1953.

Kildal, Arne 1945: *Presse- og litteraturfronten under okkupasjonen*. Oslo

Norsk Folkemuseum. Aarsberetning 1929-30, 1930-31, 1933-34.

Remlov, Arne.1953: «Knut Greve». *Bonytt*. Oktober 1953.

Social-Demokraten. 8.12.1921 og 15.6.1922.

Studentene fra 1922. Biografiske opplysninger og statistikk samlet til 25-års-jubileet 1947.

Redigert av Peter Kleppa. Bokkomitéen for studentene fra 1922. Oslo. 1951.